

Kəmalə ATAKİŞİYEVA

AMEA Mİİ böyük elmi işçisi,

sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Ünvan: Azərbaycan, Bakı, Hüseyn Cavid pr. 115

E-mail: kamala.bashirova@mail.ru

DOI: 10.62440/AMK2024-1.s.89-97

MUSIQİŞÜNAS ALİM FƏTTAH XALIQZADƏNİN MƏRASİM FOLKLORU İLƏ BAĞLI ELMİ ARAŞDIRMALARI

***Xülasə:** Məqalə Azərbaycan musiqişünaslığının qabaqcıl nəslini təmsil edən etnomusiqişünas alim Fəttah Xalıqzadənin elmi fəaliyyətinin işıqlandırılmasına həsr olunmuşdur. Alimin etnomusiqişünaslıq istiqamətləri, ritmika, musiqi türkologiyası, bəstəkar yaradıcılığı ilə bağlı məqalələri müasir musiqişünaslıq elminə mühüm töhfədir. Öz həyatını və elmi yaradıcılığını bütünlüklə Azərbaycan musiqisinin tədqiqinə həsr etmiş alim həm də folklor materiallarının toplanmasında və öyrənilməsində fəal iştirak etmişdir. Məqalədə F.Xalıqzadənin mərasim folkloru ilə bağlı elmi araşdırmalarının şərhinə geniş yer verilmişdir.*

***Açar sözlər:** Fəttah Xalıqzadə, etnomusiqişünaslıq, Üzeyir Hacıbəyli, arxaik folklor, mərasim musiqisi, mövlud*

Xalq musiqisinin tədqiqi Üzeyir bəyin elmi yaradıcılığında başlayaraq müəyyən meyar və örnəklərlə öz inkişafını digər musiqişünas alimlərin fəaliyyətinə tapmışdır. Zamanla onun müxtəlif istiqamətlərdə ixtisaslaşmış nümayəndələri Məmmədsaleh İsmayılov, Əhməd İsadadə, Əminə Eldarova, Ramiz Zöhrabov, Tariyel Məmmədov, Sürəyya Ağayeva, Səadət Abdullayeva, Gülnaz Abdullazadə, Rəna Məmmədova, Sənubər Bağirova, Kamilə Dadaşzadə, İradə Köçərli və onlarla digər alimlərimiz də aşıqşünaslıq, muğamşünaslıq kimi elm sahələrinin ərəsəyə gəlməsində və inkişafında böyük xidmətlər göstərmişlər.

Azərbaycan xalq musiqisinin öyrənilməsi XX əsrin II yarısında xüsusi istiqamət kimi təsdiqini tapmış etnomusiqişünaslıq elminin əsas meyar və prinsiplərinin tətbiqi ilə aparılması məsələsini də gündəmə gətirmişdi. Bu prinsiplərdən biri və ən əsası isə xalq musiqisini, folklor yaradıcılığını mühit daxilində öyrənməklə əlaqədardır. Bu məsələ hələ XX əsrin əvvəllərində və xüsusilə Elmi Tədqiqat Musiqi Kabinetinin yaradılması ilə prioritet təşkil etmiş olsa da, folklor ekspedisiyaların təşkilində və həyata keçirilməsində müəyyən boşluqlar yaranırdı. Bu təbii idi, çünki həmin dövrdə həm Üzeyir bəyin, həm də onunla çiyin-çiyinə çalışan bəstəkar və musiqişünasların qarşısında duran saysız-hesabsız problem və çətinliklərin aradan qaldırılması, xalq musiqimizə qarşı haqsız və məqsədyönlü

hücumların qarşısının alınması, milli incəsənətin möhkəm təməl sütunları üstündə formalaşdırılmasına nail olmaq kimi mühüm məsələlər dururdu. Bununla belə xalq musiqisinin toplanması, notlaşdırılması və nəşri istiqamətində böyük və əhəmiyyətli işlər görülmüş, gələcək nəsillərə zəngin irsin mühüm hissəsi qorunaraq ötürülə bilmişdi.

XX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan xalq musiqisini öyrənən və onun toxunulmamış qatlarına müraciət edən musiqişünaslardan biri də Fəttah Xalıqzadə idi. Xalq musiqimizin əsas komponenti olan ritm probleminin öyrənilməsinə qarşısına məqsəd qoymuş gənc musiqişünas daha sonra bu mövzuda uğurlu dissertasiya işi müdafiə edərək musiqi elminə öz töhfəsini vermiş oldu. Qeyd edək ki, bu mövzu Azərbaycan musiqişünaslığında ilk dəfə məhz F.Xalıqzadə tərəfindən araşdırılmışdır.

F.Xalıqzadənin elmi fəaliyyəti artıq öz prioritet istiqamətini ortaya qoymuşdu və alimin bu istiqamətdə araşdırmaları artaraq həm də əsas prinsiplərini müəyyənləşdirirdi. Musiqişünas alimin elmi fəaliyyətinə nəzər saldıqda burada bir neçə əsas istiqaməti vurğulaya bilərik. İlk və mühüm istiqamətlərdən biri Azərbaycan xalq musiqisinin ritmik məsələləridir. Bu mövzu sonrakı illərdə də alim tərəfindən inkişaf etdirilmiş, həm xalq, həm də bəstəkar musiqisi zəminində işlənmişdir. Müəllifin bu mövzuda “Azərbaycan aşığı sənətində musiqili-poetik ritmik formulları”, “Niyazinin “Rast” simfonik muğamının ritmik xüsusiyyətləri”, «О модальной ритмике старинного азербайджанского фольклора», «Об одной ритмической фигуре азербайджанской народной песни», «Хромые размеры аксака и перспективы музыкальной тюркологии» məqalələri nəşr olunmuşdur. Onlardan birində müəllif Azərbaycan xalq musiqisinin ümumtürk mədəniyyəti kontekstində öyrənilməsi məsələsini irəli sürməsi də diqqəti cəlb edir.

Azərbaycan musiqişünaslığının əsas konsepsiyalarından biri musiqi sənətimizin ümumşərq mədəniyyəti kontekstində öyrənilməsi ilə bağlı olmuşdur. Bu günün ictimai-siyasi reallığı isə Azərbaycan musiqisini həm də ümumtürk mədəniyyətinin bir parçası kimi öyrənmək məsələsini aktuallaşdırmışdır. Musiqi türkologiyası musiqişünaslıq elminin bir sahəsi kimi son 20 ildə inkişaf etdirilmiş, əsaslı nəticələr əldə olunmuşdur. F.Xalıqzadənin musiqi türkologiyası ilə bağlı baxışları Azərbaycan və digər türk xalqlarının musiqisinin müqayisəli araşdırılması, orta qəhətlərinin üzə çıxarılması baxımından olduqca dəyərlidir. Onun bu sahədəki çıxışları və elmi nailiyyətləri əcnəbi mütəxəssislər tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişdir. Musiqişünas alim Güzel Sayfullının F.Xalıqzadəni 70 illik yubileyi münasibətilə təbrik sözlərində yer alan fikirləri çatdırmaq istərdim: “*Siz, türkdilli xalqların musiqisi üzrə Tədqiqat Qrupunun ən fəal iştirakçılarından birisiniz. Sizin iştirakınızla ənənəvi Azərbaycan musiqisinə dair bir çox yeni məsələlər elmi dövriyyəyə daxil olur. Digər türkdilli xalqların da musiqisinə aid problemlərə göstərdiyiniz marağınız həmişə hiss olunur*”. Eyni şəkildə Zəkəriyyə Sapenovanın fikirləri maraqlıdır: “*Bu günlərdə beynəlxalq elmi ictimaiyyət gör-*

kəmli Azərbaycan musiqişünası, etnomusiqişünas-türkoloq, elmlər namizədi, əməkdar incəsənət xadimi, professor Fəttah Xalıqzadənin yubileyini qeyd edir. Təbriklərə qoşularaq, yubilyarın elmi praktiki fəaliyyətinin bir cəhətini – qazax-Azərbaycan musiqi-mədəni əlaqələrinə verdiyi töhfələrinə aid cəhətini, o cümlədən onun Beynəlxalq səviyyəli bir sıra tədbirlərdə iştirakını qeyd etmək istəyirəm. İCTM Tədqiqat Qrupunun bir sıra Simpoziumları; Birinci Türk kongresi, Almatı, 2016; Trabzon – 2018; İssık Köl – 2022. Türk xalqları etnomusiqişünaslığı üçün tamamilə yeni olan bir mövzu – türk mədəniyyətlərində axsaq tipli ritmik xüsusiyyətləri gələcək tədqiqatları yeni bir səviyyəyə qaldırır”. Bu fikirlər əcnəbi ölkələrin musiqişünas alimlərinin yalnız cüzi bir qismidir. Hər iki rəydə F.Xalıqzadənin musiqi türkologiyası ilə bağlı araşdırmalarının yüksək dəyəri və elmi əhəmiyyəti vurğulanır. Düşünürəm ki, bu fakt Azərbaycan musiqişünaslığında bu elmi istiqamətə olan maraq və diqqətin artmasına və F.Xalıqzadənin elmi araşdırmalarının musiqi türkologiyasının əsas istinad mənbələrindən birinə çevrilməsinə təkan verəcəkdir.

Z.İmamuddinova (Rusiya), M.Aqata Ozah (Nigeriya), R.Sultanova (Böyük Britaniya), F.Xalıqzadə (Azərbaycan), İ.Naroditskaya (ABŞ)

Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığı Azərbaycan musiqisinin hər bir təmsilçisi üçün məktəb və örnək mənbəyidir. Onun elmi fəaliyyəti Azərbaycan musiqisinin öyrənilməsi üçün əsas istiqamətləri, həm də onun inkişafı üçün mühüm olan metod və prinsipləri də müəyyənləşdirmiş oldu. Bu mənada Üzeyir bəyin elmi araşdırmaları həm də tədqiqat obyektini kimi daim Azərbaycan musiqişünaslarının diqqət

mərkəzindədir. Fəttah Xalıqzadənin elmi araşdırmaları içərisində xüsusi istiqamətlərdən biri də məhz Üzeyirşünaslıqla bağlıdır. Bu sahədə ən fundamental iş olaraq mən müəllifin “Üzeyir Hacıbəyli və xalq musiqisi” [3] elmi monoqrafiyasını vurğulamaq istərdim. Kitab 2014-cü ildə “Üzeyirşünaslıq” layihəsi çərçivəsində ərsəyə gəlmiş və Şərqi-Qərbi nəşriyyatı tərəfindən nəşr olunmuşdur. Bu əsərdə ilk baxışdan müəllifin Üzeyir Hacıbəylinin elmi yaradıcılığını incələməsi təəssüratı yaransa da, əslində F.Xalıqzadə müasir Azərbaycan musiqişünaslığı üçün bir sıra mühüm məsələlərə işıq salmış, xüsusilə də hiss edilən çətinliklərlə üz-üzə qalmış musiqi terminologiyası, Qərbi musiqişünaslığına xas olan yeni termin və elmi konsepsiyaların şərhini verməyə, eləcə də folklor, xalq musiqisi kimi anlayışların kəsb etdiyi məzmunu aydınlıq gətirməyə nail olmuşdur. Uzun zamanda musiqişünaslıq elminə tanış olan bu anlayışların yeni baxış bucağından incələnməsi isə müasir etnomusiqişünaslığın yeni inkişaf istiqamətlərinə nəzər salmağa imkan verir. Əsərin əhəmiyyəti onun mövzusu ilə bərabər, həm də müəllifin şəxsi elmi araşdırmalarının uğurlu nəticəsi ilə səciyyəvidir. Kitabda “Üzeyir Hacıbəyli və müasir Azərbaycan etnomusiqişünaslığı”, “Azərbaycan musiqi tarixinə ümumi baxış”, “Sehrli diyarın musiqi ənənələri”, “Qarabağdan başlanan böyük sənət yolu”, “Üzeyir Hacıbəyli xalq musiqisinin məsələləri haqqında”, “Xalq musiqi ritminin açar terminləri”, “Arxaik folklor musiqisi”, “Xanəndələrə məxsus xalq mahnıları”, “Folklorun bədii-estetik və tarixi-nəzəri məsələləri”, “Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığı və xalq musiqisi” kimi bölmələr yer alır. Diqqəti cəlb edən əsas məqamlardan biri də Üzeyir bəyin musiqi sənətinə olan məhəbbəti və ilkin təəssüratlarını aldığı zəngin mədəniyyət beşiyi olan Qarabağın təsvirində verilməsi ilə səciyyəvi olan bölmədir. Hər kəsə bəlli olan faktlar, məlumatlar bu bölmədə yenidən canlandırılarkən əvvəllər diqqət yetirmədiyimiz, bəlkə də fərqi nə varmadığımız məsələlər bu dəfə sanki göz önünə çıxır. Bu da müəllifin öz fikrini oxucuya çatdırmaq üçün seçdiyi üslubdan irəli gəlir. Kitabın hər səhifəsini oxuduqca sanki bildiklərini yenidən kəşf edirsən. Bu dəfə yeni rakursdan, Fəttah Xalıqzadə şərhinin köməyi ilə dərk edib anlayırsan. Müəllif Üzeyir bəyin folklor musiqisi ilə bağlı elmi məqalələrini bir-bir incələyərək nisbətən az diqqət ayrılmış məqamlarına yenidən işıq salır və oxucunu bir daha düşünməyə vadar edir. Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığı ilə bağlı tədqiqatları yazıldığı illərə və müəllif münasibətinin tərzinə görə təsnif etsək, F.Xalıqzadənin bu mövzuda elmi araşdırmalarını müasir dövrə şamil etmək olar. Bu mərhələ müstəqil Azərbaycanın qurulması və inkişafı ilə paralel başlamış və özündə keçmiş sovet musiqi elminin prinsiplərini daşımaqla bərabər, həm də Qərbi alimlərinin elmi konsepsiyalarının təsirini hiss etməyə başladı. Bu təsirin müsbət nəticələri isə bəstəkarın həm musiqi, həm də elmi yaradıcılığı ilə bağlı müxtəlif səpkili əsərlərin ərsəyə gəlməsi, əlyazmaların incələnməsi, Üzeyir elmini yenidən dərk etdirən elmi təhlillərin aparılması ilə özünü göstərmiş oldu. F.Xalıqzadənin “Üzeyir Hacıbəyli və xalq

musiqisi” elmi monoqrafiyası da bu sırada özünə layiqli yer tutmaqla Azərbaycan musiqişünaslığına mühüm töhfə oldu.

F.Xalıqzadənin elmi fəaliyyətində əhəmiyyətli mövzulardan biri, belə demək olarsa birincisi Azərbaycan xalq musiqisinin arxaik qatlarının üzə çıxarılması və öyrənilməsi ilə bağlıdır. İşıqlandırmaq istədiyim məsələ arxaik folklorun janrlarından biri olan mövlud mərasimlərinin tədqiqat obyektinə kimi seçilməsi ilə ərsəyə gələn elmi məqalələrin şərhini ilə bağlıdır. Qeyd etmək istərdim ki, Fəttah müəllimin mövlud mərasimləri ilə bağlı araşdırmaları on ildən artıq bir dövrü əhatə edir. Bu barədə bizim də ara-sıra söhbətlərimiz baş tutmuşdu. Bu sahədə alimin “Şeki Mevlid Mərasimlərinin musiqisi”, “К проблеме изучения музыки обрядов Мёвлуд в Азербайджане”, “Музыка азербайджанского обряда Мёвлуд”, “On the Music of Azerbaijani Mevlud ceremonies” və s. məqalələri nəşr edilmişdir. Sonuncu Muğam simpoziumunda (2023) görüşərkən alim mənə mövlud mərasimləri ilə bağlı ərsəyə gətirdiyi sanballı elmi araşdırmasını təqdim etdi və etiraf etdim ki, məqalə ilə tanışlıqdan sonra bu sahəyə diqqətimi yönəltməyin vacibliyini bir daha anlamış oldum.

Mövlud islam dininin peyğəmbəri Məhəmməd Əleyhissələmin doğum günü ilə bağlı keçirilən dini mərasimdir. Bu mərasim islam ölkələrinin bir çoxunda icra edilir və müxtəlif ənənələri ilə fərqli və ortaq cəhətlərə malikdir. Azərbaycanda mövlud mərasimlərinin keçirilməsi bu ənənənin bir parçası kimi mövcud olmaqdadır və janrın xüsusi tədqiqat obyektinə kimi öyrənilməsi ilk dəfə məhz F.Xalıqzadə tərəfindən həyata keçirilmişdir.

Azərbaycanda mövlud mərasimləri əsas etibarilə ölkənin bir çox rayon və kəndlərində keçirilmiş olsa da, haqqında söz açdığım elmi tədqiqatda müəllif əsas etibarilə Şəki, Qax, Zaqatala, Qəbələ, Göyçay, Ağdaş rayonlarında aparılmış sahə araşdırmaları nəticəsində toplanmış nümunələrə istinad etmişdir.

“История и Антропология Музыки Мусульманского мира (традиции регионов)” toplusunda dərc edilmiş “Музыка азербайджанского ритуала Мёвлуд Ан-Наби” [4] elmi oçerki bir neçə bölmədən ibarətdir. Mərasimin tarixi haqqında geniş məlumatı əhatə edən birinci bölmədən sonra müəllif elmi təhlil və tədqiqatlarını “Üzeyir Hacıbəyli din və musiqi haqqında”, “Mövlud Ən-Nəbi keçmişdə və indi”, “Mövlud mərasiminin musiqisi və poeziyası”, “Azərbaycanda Mövlud mərasiminin keçirilməsi”, “Azərbaycanın sünni müsəlmanlarının yaşadığı rayonlarda mövlud mərasimləri (ilk sahə araşdırmaları)” və Nəticə bölmələrində şərh edir. F.Xalıqzadənin elmi tədqiqatları üçün xarakterik olan məsələnin geniş və əhatəli rəqursda araşdırılması bu tədqiqat üçün də səciyyəvidir. Həm giriş, həm də adicəkilən hər bir bölmə əslində janrın və ümumiyyətlə, arxaik musiqi nümunəsinin böyük coğrafi sərhədlər üzərindən tarixi, etnoqrafik, islami və folklor meyarlarının araşdırılmasını ehtiva edir. Müəllif mövlud mərasiminin tarixinə nəzər salaraq Üzeyir bəyin, eləcə də S.Seyidova, R.Fərhadova, S.Bağirova, G.Abdullazadə, D.Hüseynova kimi alimlərlə yanaşı, türk, özbək, ərəb, ingilis,

iraqlı mütəxəssislərinin elmi əsərlərinə istinad edir. Əlbəttə ki, giriş məlumatından sonra ilk bölmə Üzeyir bəyin din və musiqi ilə bağlı fikirlərinə həsr olunur. Müəllif Üzeyir bəyin ilk dəfə 1919-cu ildə nəşr edilmiş “Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında” [2] məqaləsinə istinad edərək dahi alimin dini musiqi haqqında ciddi elmi şərhələrinə diqqət çəkmişdir. Eləcə də Üzeyir bəyin məqalələrində dini musiqi ilə bağlı müəyyən termin və anlayışlara da aydınlıq gətirmişdir. Bu məsələ aparılan tədqiqatın mahiyyətini açmaq üçün əhəmiyyətli olduğu kimi, həm də məqalənin çap edildiyi beynəlxalq toplunun əcnəbi oxucuları qarşısında Azərbaycan xalq musiqisinin müxtəlif sahələrinin zənginliklərini ortaya qoymuş olur. Burada biz müəllifin demək olar ki, bütün ömrünü həsr etdiyi Azərbaycan musiqisini təbliğ etmək cəhdini də görmüş oluruq. Bu bölmədə diqqəti çəkən daha bir məqam Üzeyir Hacıbəylinin 1916-cı ildə “Yeni İqbal” qəzetində çap edilmiş “Mövludi-Nəbi bayramı” [1] məqaləsi ilə bağlıdır. Bu mənbənin müasir dövrdə yenidən işıqlandırılaraq musiqişünasların diqqətinə çatdırılması çox mühümdür. Düşünürəm ki, bu məqalə haqqında məlumatlı mütəxəssislər az saydadır və F.Xalıqzadənin dəyərli elmi mənbəni bir daha diqqət mərkəzinə çəkməsi həm də gənc musiqişünaslar üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Mövlud mərasiminin keçmişi və bu günü ilə bağlı araşdırmalara həsr edilən bölmədə müəllif janrla bağlı elmi mənbələri incələyərək onun tarixi əhəmiyyətini vurğulayır. Eləcə də mərasimin keçirilmə təqviminə nəzər salır, müxtəlif şairlərin əsərlərində yer alan mövlud mətnlərini vurğulayır. Bu məsələ növbəti bölmədə daha geniş işıqlandırılmış, Süleyman Çələbinin mövlud mərasimlərinin poetik mətnlərini təşkil edən “Vəsilət un Nicat” əsəri haqqında geniş məlumat verilmişdir. Qeyd edək ki, bu əsər 2023-cü ildə Bakıda keçirilən “II Türk Dünyası Ədəbiyyat və Kitab” sergisində də təqdim edilmişdi: “II Türk Dünyası Ədəbiyyat və Kitab” Festivalı çərçivəsində Türkiyəyə həsr olunmuş gündə Bey-nəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu tərəfindən nəşr edilmiş böyük türk mütəfəkkir və təsəvvüf şairi Süleyman Çələbinin “Mevlid” kitabının təqdimatı keçirilib. Kitab ötən ilin Türkiyə Respublikasında “Süleyman Çələbi İli” elan olunması münasibətilə Fond tərəfindən türkcə və almanca çap etdirilərək, Almaniya, Avstriya, İsveçrə və digər Avropa ölkələrində yayımlanıb. Fondun bu layihəsi Avropa auditoriyasını Türk ədəbiyyatının önəmli simalardan biri olan Süleyman Çələbinin irsi ilə, eləcə də Türkiyənin qədim və zəngin dəyərləri ilə daha yaxından tanış etmək məqsədini daşıyır” [5].

Məqalənin növbəti bölməsi Azərbaycan mövlud mərasimləri ilə bağlıdır. Bu bölmədə müəllif mövlud mərasiminin tədqiqat obyektini kimi çox az öyrənilməsinə diqqət mərkəzinə çəkərək onun tarixi, siyasi, sosial, ideoloji səbəblərini izah edir [4, s.359]. Burada həmçinin mövlud mərasimləri ilə müəllifin öz araşdırmaları, müxtəlif rayonlara təşkil edilən ekspedisiyalar haqqında məlumat yer almışdır. F.Xalıqzadə diqqətli pedaqoq kimi tələbələrini Gültəkin Mürsəliyeva və Sevinc Qasımova ilə birlikdə apardıqları sahə araşdırmalarını da vurğulayır. Musiqişünas

etikası F.Xalıqzadənin elmi fəaliyyətinin əsas qayəsini təşkil edir. Əvəzolunmaz zəhməti və səylərinə baxmayaraq, həssas pedaqoq öz tələbələrinin də çalışmalarını kölgədə qoymayaraq məxsusi vurğulayır. Buna bir daha haqqında danışdığımız məqalədə şahid oluruq.

Bölmədə mövlud mərasimlərinin Azərbaycan ərazisində yayılması, XIX əsrdə Şəkiddə yaşayıb yaratmış alim Abdul Qani Nuhəvi ilə bağlı qiymətli məlumatlar verilir, eləcə də ekspedisiya aparılmış bölgələrdə mövludun keçirilməsi ilə bağlı maraqlı faktlar, informantların söylədikləri, mərasimin regional özəllikləri haqqında fikirlər də öz əksini tapmışdır.

Araşdırmanın əsas təhlilləri isə müxtəlif bölgələrin mövlud mərasimləri ilə bağlı bölmədə aparılmışdır. Bu bölmə öz daxilində Şəki, Qəbələ, Göyçay və Ağdaş rayonlarının mövlud mərasimləri ilə bağlı yarımbaşlıqlara bölünür. F.Xalıqzadə hər rayonun regional özəlliklərini incələyərək bu cəhətlərin mövlud mərasimlərinin keçirilməsinə göstərdiyi təsiri üzə çıxarır. Eləcə də bu mərasimlər müxtəlif meyarlar baxımından digər müsəlman ölkələrinin mövlud mərasimləri ilə müqayisə edilir. Xüsusilə, mövlud mərasimi aparən gənc din xadimlərinin türk ənənələrinin təsirinə həssaslığı məsələsi vurğulanır. Bu təsirin mövcud ictimai sosial səbəblərini izah edən alim həm də müəyyən rayonlarda daha yaşlı nəslin nümayəndələri tərəfindən ənənələrin qismən də olsa qorunaraq gənc nəslə ötürülməsi faktını göstərir.

Azərbaycan xalq musiqşisinin öyrənilməsində müasir mərhələ həm ayrı-ayrı musiqşünas alimlərin, həm də bir sıra qurumların fəaliyyəti və əldə edilən mühüm nəticələr və nailiyyətlərlə səciyyəvidir. Bu mənada Azərbaycan Milli Konservatoriyasının fəaliyyəti xüsusilə qeyd edilməlidir. Tədris müəssisəsinin əməkdaşlarının iştirakı ilə müxtəlif bölgələrə təşkil edilmiş ekspedisiyalar, toplama işləri, nəşr edilən məcmuələr, eləcə də elmi araşdırmalar, laboratoriyanın fəaliyyəti musiqşünaslıq elminə mühüm töhfələrdir.

Fəttah Xalıqzadənin elmi fəaliyyətində əsas istiqamətlərdən birini təşkil edən etnomusiqşünaslıq araşdırmalarının təşkilində və həyata keçirilməsində də Azərbaycan Milli Konservatoriyasının rolu və qatqısı danılmazdır. Çünki Azərbaycan Milli Konservatoriyasının əsas məqsədlərindən biri xalq musiqşisinin öyrənilməsinə, tədqiqinə, toplanmasına, bərpasına və nəşrinə yönəlmiş işlərin həyata keçirilməsi, bu işdə bilavasitə peşəkarların iştirak etməsi idi ki, bu gün öz töhfələrini verməklə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında yeni səhifələr açmaqda davam edir.

Hesab edirəm ki, peşəsindən asılı olmayaraq insanı bütün müsbət addımlara ruhlandıran, çətinliklərə sinə gərməyə kömək edən, uğurlara imza atmağa ilham verən ilk növbədə onun Vətən sevgisidir. Bizim üçün bu sevginin sərhədsiz möhtəşəmliyinin nümunəsi məhz Üzeyir bəydir. Onun vətən və xalq sevgisi musiqisi ilə bərabər, elmi yaradıcılığına da yansımışdır. Düşünürəm ki, bu mənada Üzeyir bəyin ən layiqli davamçılarından biri də Fəttah müəllimdir. Onun yazdığı

hər cümlədə, araşdırmada qarşıya qoyduğu problemin arxasında bilavasitə xalq musiqisinə olan sevgi və rəğbət durur. Məhz bu müqəddəs hisslər alimi hər zaman yeni axtarışlara sövq edir və maddi, fiziki çətinliklərə baxmadan, yorulmadan, usanmadan kiçik bir el havasının ardınca düşərək ucqar kəndlərə qədər gedib çıxan F.Xalızadə gənc musiqişünaslar üçün əsl örnəkdir. Tələbələri ilə kənd-kənd, oba-oba dolaşaraq insanları dindirən, onların qəlbini almağa qadir olan, şirin söhbətləri ilə el musiqisinin incilərini tək-tək toplamağı bacaran bu təvazökar insan bizə nəinki musiqişünaslığın, müəllimliyin, alimliyin sirlərini, həm də böyük insan olmağın məktəbini keçmişdir. Bütün bunlara görə sizə təşəkkür edirəm Fəttah müəllim və tələbəniz olduğum üçün qürur duyuram. 70 yaşınız mübarək olsun!

ƏDƏBİYYAT:

1. Hacıbəyli Ü.Ə. Mövludi-nəbi bayramı. Nəşrlərdən kənara qoyulmuş, ixtisar və “redaktə” olunmuş əsərləri, II hissə. Tərt. Ş.Hüseynov. Bakı.: Elm, 2010, s. 99-100.
2. Hacıbəyli Ü.Ə. Azərbaycan türklərinin musiqisi haqqında. Tərt. F.Əliyeva. Bakı.: Adiloğlu, 2005, 74 s.
3. Xalızadə F.X. Üzeyir Hacıbəyli və xalq musiqisi. Bakı.: Şərq-Qərb, 2014, 276 s.
4. Халыкзаде Ф.Х. Музыка азербайджанского ритуала Мёвлуд Ан-Наби”. В сб. История и Антропология Музыки Мусульманского мира (традиции регионов), Вып. 2. Сост. и ред. Т.Джанизаде. Москва.: Садра, 2023. с. 343-378.
5. Süleyman Çələbinin “Mövlud” kitabının təqdimat mərasimi keçirilib. URL:<https://www.yenises.az/az/posts/detail/suleyman-celebinin-movlud-kitabininm-teqdimat-merasimi-kecirilib-1686741507>

Кямаля АТАКИШИЕВА

Старший научный сотрудник
Института Архитектуры и Искусства НАНА,
кандидат искусствоведения, доцент

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ФАТТАХА ХАЛИКЗАДЕ ПО ОБРЯДОВОМУ ФОЛЬКЛОРУ

***Резюме:** Представленная статья посвящена научному творчеству Фаттаха Халыкзаде, ценного ученого в области музыковедения Азербайджана. Статьи ученого, затрагивающие проблемы композиторского творчества, музыкальной тюркологии, ритмики, этномузыковедения, являются важным вкладом в современное музыковедение, обладая большой научной ценностью. Ученый, посвятивший всю свою жизнь изучению азербайджанской народной музыки, также принимал активное участие в сборе и исследовании фольклорных произведений. В статье широко место отведено исследованиям Ф.Халыкзаде по обрядовому фольклору.*

***Ключевые слова:** Фаттах Халыкзаде, этномузыковедение, Узеир Гаджибейли, архаический фольклор, обрядовая музыка, мевлуд*

Kamala ATAKISHIYEVA
ANAS IAA senior researcher,
candidate of art history, associate professor

**SCIENTIFIC RESEARCH OF FATTAH KHALIKZADEH ON
RITUAL FOLKLORE**

***Abstract:** The presented article is devoted to the scientific creativity of Fattah Halykzade, a valuable scientist in the field of musicology of Azerbaijan. The scientist's articles touching on the problems of composer creativity, musical Turkology, rhythm, ethnomusicology are an important contribution to modern musicology, having their own scientific value. The scientist, who devoted his entire life to the study of Azerbaijani folk music, also took an active part in the collection and research of folklore works. The article devotes considerable space to F. Halykzade's research on ritual folklore.*

***Keywords:** Fattah Khalikzade, ethnomusicology, Uzeyir Hajibeyli, archaic folklore, ritual music, mevlud*